

en III? Dee raadpleegde een artikel van de kerkhistoricus Walther von Loewenich over de theologische faculteit van Erlangen. Veel informatie over Erlangen, o.a. de docenten, die naast Herrigel Schilder examineerden, geeft Von Loewenich's door Dee niet genoemde autobiografie *Erlebte Theologie*, Claudius Verlag, München 1979.

In aansluiting hierop wil ik nog enkele opmerkingen en vragen lanceren. Eerst ga ik nog even naar de vroegste jeugd van Schilder. Schilder werd in de hervormde gemeente van Kampen gedoopt. Schilders vader was van huis uit hervormd; zijn moeder, van huis uit afgescheiden, werd hervormd door haar huwelijk. Op p. 38 schrijft Dee, dat onvrede met de toestand in de hervormde kerk de ouders van Schilder deed overgaan naar de gereformeerde kerk. In de uitgave van Schilders jeugdwerk - zie beneden - noemt hij als andere mogelijkheid, dat het overlijden van de vader voor zijn vrouw aanleiding was naar 'haar' kerk terug te keren. Dit laatste lijkt mij het meest waarschijnlijk. Is dit niet uit te maken aan de hand van de ledenadministratie?

Tevoren sprak ik over de relatie Schilder - Barth. Treffend is, hoe beiden zeer scherp waarschuwen tegen kerkelijke zelfverzekerdheid. Berkouwer ziet hier - m.i. terecht - een parallel. Dee wil die parallel verzwakken door te wijzen op het principiële verschil tussen beiden (vgl. 137, ook 318). Dit laatste hoeft echter de erkenning van een onmiskenbare parallel niet in de weg te staan. Dee is zelf, evenals Schilder, kritisch ingesteld tegenover Karl Barth. Dat is zijn goed recht. Maar het is - zeker voor een geschiedschrijver - niet juist om na een summiere aanduiding te zeggen, dat Barth het wezen van de Schrift aantast (133; een soortgelijke opmerking zou te maken zijn naar aanleiding van wat Dee 59 zegt over Kierkegaard). Dee vermeldt dat Schilder zich voor een promotie eerst in verbinding stelde met Hepp (211). De eisen die Hepp stelde lijken nogal onredelijk. Hepp zal het wellicht niet zo aardig gezegd hebben. Intussen: het waren de normale eisen voor iemand die bij Hepp doctoraal wilde doen; zo iemand moest al diens gestencilde dictaten kennen. Schilder had - en dat had Dee in dit verband even moeten vermelden - alleen een kandidaats van Kampen. Van een verplicht doctoraal voor iedere theologie-student, die dominee wilde worden, was nog geen sprake. Om in Nederland waar dan ook te promoveren, had Schilder sowieso eerst een doctoraal moeten doen. Op p. 213 schrijft Dee, dat in de theologische faculteit van Erlangen de kerkhistoricus Von Loewenich - zojuist genoemd - en de Nieuwtestamenticus Theodor Zahn naam gemaakt hadden. Dit klopt wat Zahn (1838-1933) betreft, maar niet wat betreft Von Loewenich. In 1930 was Von Loewenich (geb. 1903) een jong aankomend docent.

Dee plaatst zijn verhaal in een kader dat in hoofdstuk I wordt uitgezet en dat